

Den manglade
Fritänkaren

Nr. 282 Februari 2020

Tjugoåttonde årgångens tredje nummer

Innehåll :

Rehabiliteringsprocessen	2
Bruckners symfoniska väg	5
Ahasverus annaler, del 192: <i>Den diplomatiska alkoholisten</i>	7
Ur filmskörden (<i>The Two Popes</i> bl.a.)	11
Några milstenar, februari 2020	17
Samtal på vägen – höstresan 1992, del 4: <i>Till Bulgarien och Konstantinopel</i>	18

Fritänkaren, som utkommit med 281 nummer sedan 1992 i både pappersform och på nätet, har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Den har aldrig haft någon sponsor. Samtliga tidigare nummer finns tillgängliga på Wordpress:

<https://clanciai.wordpress.com/fritankaren/>

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Donationer mottages med tacksamhet.

Bankkonto: 6682-338 254 102 (Handelsbanken, "Fritänkaren", C. Lanciai)
eller Göteborgs Skrivarsällskaps plusgirokonto, pg 35 86 46 – 8

Glöm inte att ange avsändare!!

Alternativt IBAN-nummer:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 9.2.2020

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Fritänkarens enda ambition är att göra varje nummer läsvärt från början till slut.

Rehabiliteringsprocessen

Denna utfästelse publicerades i förra numret, men då detta var begränsat och den ledde till diskussioner kan det vara värt att ta upp den igen. Diskussionerna följer efteråt och lär bli fler.

Kulturföraktet

Vad är så föraktligt med kulturen?

Vad är så föraktligt med latin och grekiska?

Varför är det så föraktligt med historisk kunskap?

Varför ville Skolverket ta bort all bibelkunskap och all kunskap om Antiken ur vår läroplan?

Vad är så föraktligt med all bildning utom att den inte bär sig?

Skall då humanisten skrotas för att hänvisas till socialen eller rännstenen och hans fattigdom befästs och legitimeras, erkänd som korrekt och riktig, för att han ej är det minsta praktiskt samhällsnyttig eller lönsam?

Är då den kapitalistiska och ekonomiska aspekten

det allena giltiga kriteriet på vad som är gott och nyttigt?

Har då skönhet, ädelhet, god smak och kreativitet ej någon talan?

Skall de bara köras över, skrotas och föraktas som parasitism?

Då föredrar man barbariet framför civilisationen,
då låter man brutaliteten våldta skönheten och sanningen,
då kör man över humanismen och all mänsklig medkänsla
med robotmässig maskinell okänslighet och hänsynslöshet;
så legitimerar ignoransen sig mot kunskapen
i kortsynt tanklöst blint komplex av mindervärdighet
och gör man den uppbyggliga, bevarande och skapande kulturen till martyrer.

Det fallerade stipendiet

Denna första kommentar till dramat "Spökskeppet" i förra numret kan framför allt i detaljer te sig förargelseväckande kontroversiell, men tryckfrihetsförordningen och yttrandefriheten kan inte acceptera begränsningar.

"Jag vet inte om mina analyser hjälper eller stjälper dig... men du inspirerar mig till att skriva om vad jag ser, sittandes på första parkett, medan akt efter akt passerar förbi, inte minst vad gäller ditt eget livsdrama. Tar som ursäkt för att skriva, att du själv spelar upp dina dramer för läsarna och knappast vill att denna publik ska låta allt passera ut genom öronen/ögonen oprocessat...

Det finns bara tre sorters människor:

1. Kreativa människor i de jordiska/materiella disciplinerna.
2. Kreativa människor inom de abstrakta/konstnärliga disciplinerna.
3. Passagerare/parasiter på det jordiska skeppet.

Bara i nämnd ordning kan ett civilisations-samhälle fungera. Det som nu håller på att implementeras är den *omvända* ordningen. Hela Europas högkultur är under attack med avsikt att plundras av primitiva folkslag som stannat kvar på medeltiden med hjälp av sin utvecklingsfientliga religion. Dvs kategori 3 vill slå sönder allt som kategori 1 och 2 byggt upp under 2000 år. Att upp till 10% av denna invasion består av verifierat utbildade och ej är samhälls-destruktiva, innebär bara att övriga är det. Varför är dom det? För att dom inte kan något annat i ett högutvecklat land. Och varför detta? Även afrikanska forskare har nu bekräftat tidigare studier vad gäller sin populations IQ. Den har visat sig vara för oss skrämmande låg... Jag tror att det handlar om ca 60-70 i IQ. dvs nästan samma nivå som Downs syndrom. Orsaken finns förutom hos en utvecklingsfientlig religion, i genetisk degenerering via sina avelsregler/avelsbeteenden plus en del annat.

Jag sade aldrig att "de goda" bara byggt goda saker eller alltid varit goda... Vad jag sade var att med hjälp av demokratimissbruk av grävsta slag, kräver de onda att få tolkningsföreträde i disciplin efter disciplin, materiellt som kulturellt. Att så alls kan ske är det slutgiltiga beviset för demokratins totala konkurs. Vad som ska resa sig ur denna aska vet ingen. Det har mig veterligen aldrig tidigare hänt i historien.

Att du skriver ett drama på metaforen "levande begravda" är tyvärr lika logiskt som tragiskt. Kanske borde man hellre kalla det för en grekisk tragedi...

Många i din situation kan inget annat göra än att supa ihjäl sig. Du har i alla fall ynnesten att begåvat kunna skriva om (och komponera) ja t o m dramatisera sakerna. Enda skillnaden gentemot andra i kategori 2, är att du aldrig blivit rik på detta. Rika och upphöjda har däremot många blivit ur den samhällsdestruktiva kategori 2, dvs modernisterna, vilka i sin tur har krattat manegen åt de nya "svenskarna", under den falska parollen allt och allas lika värde. Kulturmarxisterna har i decennier hackat sönder den kulturella/nationella "infrastrukturen" i vårt land. Här och nu ser vi resultatet, dvs ett resultat som jag instinktivt insåg redan för 50 år sedan. Därför vägrade jag konsekvent att delta i 68-vänsterns revolution som pågick mitt framför mina ögon! Jag är ju själv en 68-student/akademiker från Stockholms Universitet från begynnelsen... där jag tack och lov hoppade av i tid. Min då avsedda framtid, dagens domstolar, är ju totalt politiserade och kidnappade av "vänsterblivna" kriminologer och annat löst folk, de som dagligen kallar bildat folk för nazister/fascister, så fort de avviker från lögnen "allt och allas lika värde".

Sensmoral: Om man hyllar/försvaret det uppbyggliga/livsdugliga i livet, vare det kropp eller själ, är man anklagad, dömd och straffad av kulturmarxisterna (för att vara nazist).

Det nya och nästan obehagligt pikanta är, att denna vänstermaffia idag har gått i säng med de största miljardärkapitalisterna-globalisterna. Ingen nämnd och ingen glömd...

Skillnaden mellan dig och mig är bara att jag lyckades hitta en betald reträttplats inom kategori 2. Därefter har jag inte "gillat läget" men mer *accepterat* läget...

Varför lyckades jag med detta i modernismens Sverige och inte du? Därför att jag aldrig försökte producera/komponera/författa utan bara återge klassisk repertoar som redan fanns och inte kunde förnekas. Hade så gjorts, hade ju atonalisterna inte haft några symfoniorkestrar att parasitera på. Därför fick symfoniorkestrar fortsätta att ta emot statlig finansiering. MEN, om du inte vet, så har den hundraåriga

monopolistiska "navelsträngen" till staten klippts av genom kulturmarxisternas försorg för 7 år sedan. Nu kan alla "kulturaktivister" äska pengar ur samma kassa! Även du. Fast du kommer inte beviljas något. Man måste nämligen vara PK, dvs mångkulturell och icke-elitistisk och antiklassisk! Att skapa tidlösa verk är en dödssynd, för det kräver stor begåvning, vilket är en nagel i ögat på alla obegåvade modernister..."

Sedan två år ligger vi ju i delo med Sveriges skattemyndigheter, som fört oss tillbaka in i samma desperata situation som måste genomlidas under tio år 1981-91 och gav oss ett tjugoförårigt magsår, för att skattemyndigheten behagade skönstaxera en skapande konstnär som levde under existensminimum och saknade medel att försvara sig, och som genom detta rättsliga förfarande och definitiva övergrepp hänvisades till ett liv i misär för oöverskådlig framtid. Så hotade det bli även nu, vilket också medförde en pånyttfödelse av det gamla magsåret genom stress, oro, ångest och ständiga bekymmer under sömnlöshet och mardrömmar – smärtorna och symptomen var alltför välbekanta. Myndigheterna vägrade undersöka fallet närmare och bara körde över det i hänsynslös känslolös slentrian med formalistiskt paragrafrytteri som ursäkt, och tyvärr är fallet långt ifrån unikt. Pensionärer i Sverige är de mest förfördelade i hela Europa, och myndigheterna har inga skrupler när det gäller att av ren slentrianformalism köra över, tortera och utsätta fattigpensionärer för omänsklig behandling genom ekonomiskt förtryck som kan pågå i årtal. Redan på 80-talet lärde jag känna ett antal fall av ensamstående mödrar med barn som inte kunde försvara sig mot myndigheternas blinda godtycke och utsattes för besök av kronofogden år ut och år in, tills ärendet avskrevs efter sex år. Idag tar det fem år, och fler och fler måste ansöka om skuldsanering, som sätter dem på pottan i påtvingad ekonomisk karantän för oöverskådlig framtid, kanske tills de dör. Redan på 80-talet påpekade Justitieombudsmannen Per-Erik Nilsson det absurda sociala missförhållandet i att myndigheterna hade obegränsade resurser och möjligheter att ägna sig åt att bara "djävlas" med folk som redan hade det tillräckligt illa ställt, vilken kritik belönades med att han avskedades. Detta förfarande pågår obehindrat sedan oöverskådliga decennier i socialdemokratins Sverige, medan samtidigt de rika kommer undan med 40 miljarder årligen i skatteflykt. I praktiken bestraffas de fattiga för detta. Min skatteskuld på 42,000 kronor kom sig av att jag begått det oerhörda brottet att använda sedan 20 år sparade fonder till utgivningen av en omfattande diktsamling på engelska, medan skattemyndigheterna vägrade medge avdrag för detta, så att resultatet måste bli min ruin. Sålunda dödade myndigheterna en poet. En liknande situation uppstod 1983, när jag fick mitt livs enda stipendium för min musikverksamhet på 10,000 kronor, vilket omedelbart åtföljdes av skönstaxering.

(Hela skönstaxeringshistorien från 80-talet finns exakt dokumenterad i nr.22 av Fritänkaren, juni 1994.)

Naturligtvis måste detta föranleda en oförsonligt negativ attityd till hela skattemyndighetssystemet allt framgent, då det är omöjligt att kunna förlåta dem deras kortsynta omänsklighet. De har två gånger försökt förstöra mitt liv, vilket båda gångerna lett till fortlöpande umgänge med självmordsalternativet, som Boris Pasternak – 1987 drevs jag så långt att jag inför Socialbyrån hotade två assistenter

med självmord om de vägrade mig socialbidrag om jag inte övergav den olönsamma musiken.

Beträffande dagens situation är det relevant att jämföra den tyska och österrikiska generalen i första världskriget, där tysken menade, att situationen var allvarlig men inte hopplös, medan österrikaren menade att den var hopplös men inte allvarlig. Vi tyr oss till österrikarens mer filosofiska slutsats.

Ett annat inlägg:

“Jag beklagar att vi inte kunnat träffas de senaste åren, vilket utesluter möjligheten för mig att kunna stötta dig, förmana dig och ge dig råd i din svåra krissituation sedan 2017. Allt jag kan göra nu är att ge dig filosofisk tröst. I själva verket är rikedom en fattigdom och fattigdom en rikedom. Den rike har exakt lika mycket bekymmer av sin rikedom som han har pengar, medan fattigdom innebär frihet från världslighetens fåfänga bekymmer, och hur fattig den bankrutte än är kan han alltid vara lycklig i sin frihet ändå och ha hela den andliga verkligheten och existensen fullt tillgänglig, som han kan laborera med som han vill, medan den rike aldrig kommer att slippa påtryckningar, kreditorer, krav, problem och andra mardröms- och magsårsbekymmer som alltför mycket beroende av de världsliga affärerna måste leda till. Jag beklagar att du inte fick det eftertraktade stipendiet medan jag samtidigt måste gratulera dig till att ha sluppit det, då du nu slipper riskera nya påhopp från taxeringsmyndigheter, banker, kreditorer och andra sådana giriga skurkar som gör vad som helst för att komma åt dina pengar och odla sin parasitism. Desto mera hoppas jag att du i gengäld kan fortsätta arbeta så ostört som möjligt med dina egentliga uppgifter, främst musiken men även litteraturen med dina många projekt med redigeringar på youtube, din hemsida, issuu.com, wordpress, academia.edu, dina fotografier på flickr.com och dina poesidor. Det anser jag vara viktigare än alla pengar i världen i synnerhet för dig själv, och de flesta av dessa dina arbetsfält är ju faktiskt gratis, åtminstone youtube och wordpress, och kan utvecklas i det oändliga.

Det är allt jag kan trösta dig med. Vad du än gör, så gräv inte ner dig i ånger, dina besvikelser, din melankoli eller bitterhet över alla som lurat dig – det leder ingenstans och är bara slöseri med andlig energi. Det enda viktiga att göra är att alltid gå vidare och aldrig stanna till för att riskera att stagnera. – J.B.W.”

Bruckners symfoniska väg.

(Artikeln har tidigare publicerats i nr. 39, hösten 1995, men återges här med tillskott.)

Den är ganska förbryllande, då den å ena sidan företer en ganska nyckfull vandring börjande med himlastormande djärva experiment (de första två symfonierna) följda av den tredje symfonins totala fiasko och den fjärdes gudomliga underbarhet alltigenom, den femtes imponerande formfulländning följt av den sjätte bedrövliga antiklimax formmässigt, varefter det hela klingar ut i de sista tre symfoniernas gotiska hav av överväldigande och hisnande symfonisk arkitektur.

Under denna långa, svåra och besynnerliga vandring möts man även av förvånande fenomen, som att han skriver de första två symfonierna i samma tonart (C-moll). Hans första dur-symfoni är den fjärde, och sedan kommer det tre till, och så

faller han tillbaka igen till samma molltonarter som de första tre symfonierna, C-moll och D-moll.

Trots ett i vissa avseenden djärvt experimenterande tonspråk är alla nio symfonierna förkrossande regelbundna. Bruckner är musikhistoriens största och mest konsekventa pedant. Han sviker aldrig kompositionsformens formella konventioner. Alla hans scherzosatser är uppbyggda på exakt samma sätt och har därför alla likheter med varandra, även adagiosatserna har ett och samma mönster hela vägen om de dock utvecklas och ständigt fördjupas, medan han vanligen vågar mest i de första satserna och har lättast för att misslyckas i de sista – han behärskade aldrig en Beethovens suveräna finalteknik och -dramatik.

Emellertid är det inte fullt så illa som det låter. De båda första symfonierna i C-moll är en imponerande och lovande inledning till en gigantisk symfonikerbana, och även om han misslyckas med den tredje symfonin är det där bara den sista satsen som inte håller – de båda första är suveräna.

Den fjärde symfonin är hans vackraste och mest jämngoda – alla fyra satserna är alltigenom lyckade. Den femte är svårare men kanske Bruckners enda symfoni med en helt lyckad finalsats i form av en utomordentligt väl utvecklad och i slutet majestätiskt upptornande fuga.

Den sjätte betecknar i viss mån Bruckners klimax och antiklimax. Ingen av Bruckners symfonier har en så effektfull och grann inledning. Den första satsen är kanske hans bästa över huvud, och den följs av en lyriskt smäktande adagiosats, hans vackraste dittills. I scherzot märker man att han börjar treva, och slutsatsen är ett bedrövligt bakslag, som bygger på ett tema ur Wagners "Tristan och Isolde". Ingen av hans symfonier börjar så bra och slutar så bedrövligt.

I den sjunde har han åter funnit sig själv och sin gotiska egenart, som han lyfter till gastkramande höjder. Den stora adagio-satsen är höjdpunkten i hela hans produktion. En redan utsökt tematik bearbetar han så utsökt, att man kan fråga sig om det finns något vackrare i musikhistorien. Emellertid är den känslig och sårbar och lätt att misstolka – de enda pålitliga Brucknertolkarna var Furtwängler och Eugen Jochum, medan till exempel Karajan väl kan dirigera hans första tre eller fyra symfonier men misslyckas brutalt med alla de följande.

Den åttonde är hans längsta symfoni, och även här lyckas han med den sista satsen, som påminner om sjätte symfonins första. Emellertid är den ändå inte helt tillfredsställande som final.

Den nionde blev ofullbordad med bara tre satser, där adagiot är den sista. Den första satsen är oerhört lyrisk och vacker och nästan extatisk, medan man känner att mästaren redan är på väg att lämna oss i adagiosatsens enträget utdragna skrik av sina sista frosserier i fulla orkesterklanger.

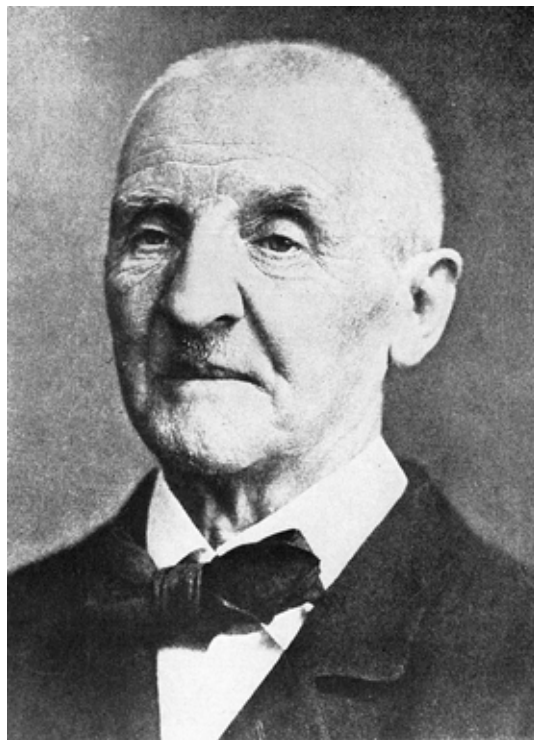
Hans berömda "*Te Deum*" för kör, solister och orkester infaller kronologiskt mellan den sjätte och sjunde symfonin. Det har frågats om inte detta underbara körverk kunde användas som lämplig avslutning till en av hans mindre lyckade symfonifinaler. Dess rätta plats vore då som final till den sjätte symfonin, som den därmed avgjort skulle höja; men det kunde även med framgång användas som extra finalsats till den åttonde symfonin, som ju ändå redan är en helaftonssymfoni.

Det kanske märkligaste med Anton Bruckners omfattande skapargärning som

kompositör är, att han var en av Europas främsta orgelvirtuoser och turnerade över hela Europa, men de orgelkompositioner han lämnade efter sig är inte mer omfattande, än att de rymms på en LP-sida.

Bruckner hör till de få kompositörer som fick leva närmast ett fullkomligt konfliktfritt liv. Det värsta han råkade ut för i den vägen var konflikten mellan Wagner och Brahms. Wagners ursinliga kritiker höll sig till Brahms, medan wagnerianerna knappast kunde kritisera Brahms men gick desto hårdare fram mot hans anhängare och de som vågade kritisera Wagner. Konflikten var alltså mest mellan Wagners och Brahms kritiker. Bruckner hade en nästan religiös vördnad och respekt för Wagner och hans musik och ansågs därför vara wagnerian, varför han fick alla Wagners kritiker på halsen. Man kan säga, att i kriget mellan Brahms och Wagners anhängare hamnade Bruckner mellan deras eldar och fick orättvist klä alla skotten.

Brahms var ju definitivt en skickligare kompositör än Bruckner, men hans enda invändning mot Bruckner var att han använde sig av ganska torftiga teman som han gjorde himla mycket oväsen av, medan han dock i jämförelse med Mahler var betydligt mer avancerad, då Mahler nästan konsekvent körde med mycket bristfälliga teman.

Anton Bruckner, 1824-96

Ahasverus annaler, del 192: Alkohologen

Det var efter att han avslutat sin diplomatiska karriär som han försvann och grävde ner sig för att, som det hette, bara koncentrera sig på att skriva sina memoarer, emellertid var dessa ganska omfattande, då han varit i centrum för nästan alla Europas historiska skeenden under hela århundradet, och jag ville gärna komma åt honom innan han officiellt kom ut med sina officiellt tillrättlagda krönikor. Då jag

haft kornet på honom länge visste jag exakt var jag kunde finna honom, och jag hade turen att genast påträffa honom personligen ostörd i sin skrivarlya.

Naturligtvis satt han med ett glas whisky, jag hade inte väntat mig annat, och han kände genast igen mig: vi hade ju haft med varandra att göra under den ryska revolutionen. Han välkomnade mig hjärtligt och bjöd mig genast på ett glas. Jag bara smuttade men väntade mig mycket av vårt kommande samtal, i synnerhet som han var öppen och tydligt gärna vile prata.

“Det känns smickrande för mig att du sökt upp mig, särskilt nu när min karriär är över och min andra skilsmässa är över och jag egentligen ingenting har kvar att leva för utom kanske ett tredje äktenskap. Men jag är likväl en föredetting, medan kanske mina böcker kan väcka något intresse.”

“Det är jag säker på att de kan. Ni om någon har ju varit med om någonting och har hela Europas historia under detta århundrade inte på ert samvete, men väl under kanske bättre översyn än någon annan.”

“Vad tänker ni på då?”

“Ni var ju en nyckelfigur under den ryska revolutionen, ni kände personligen den tyske kejsaren, och ni såg hela järnridåfallet på nära håll.”

“Ni menar att jag satt på första parkett inför åskådandet av alla Europas mest uppslitande och förkrossande tragedier?”

“Precis! Hade någon av dem kunnat undvikas?”

“Alla hade kunnat undvikas. Den värsta var den första. Det var ett mirakel att de alls inträffade, fast i omvänd bemärkelse. Att tragedin det första världskriget utlöstes var närmast en universell naturkatastrof. Den borde aldrig ha fått inträffa, och allt det som inträffade som utlöste den var en serie omöjliga olyckstillbud som staplades av ödet på varandra. Ingen ville ha det första världskriget utom några få, och de som minst av allt ville det var tyske kejsaren och tsaren, som var kusiner och stod i ständig nära kontakt med varandra. In i det sista försökte båda avstyra katastrofen, men deras försök saboterades av deras egna generaler. Kejsaren sade rent ut till sina generaler: ‘Om min mormor hade levt hade hon aldrig tillåtit detta, och ni kommer att bittert få stå till svars för det när det är över, om det någonsin går över.’ Som alla vet gick det inte över på 40 år.”

“Mordet i Sarajevo har betraktats som den utlösande faktorn, men var det så?”

“Attentatorn hade visserligen planerat mordet sedan länge, han tillhörde den jugoslaviska anarkistiska frihetskämpargruppen ‘Svarta handen’, en terroristgrupp om någon, men han hade aldrig trott att det skulle kunna bli av. När ärkehertigen Frans Ferdinand och hans hustru åkte genom staden den där dagen körde chauffören helt oavsiktligt fel, han hamnade på bakgator, och plötsligt dök bilen upp mitt framför attentatorn Principis ögon. Han fann tillfället serverat för sig av ödet och tog det i akt, men det var en helt improviserad aktion. Och det var ingen katastrof. Det behövde inte utlösa något världskrig. Det var den österrikiska utrikesministern Berchtold som utlöste kriget.”

“Varför gjorde han det, och hur gjorde han det?”

“Naturligtvis måste Österrike svara skarpt på attentatet och delgav Serbien ett omfattande ultimatum i många punkter, men Ryssland var Serbiens allierade, och i detta trångmål vände sig Serbien ängsligt till Rysland och bad tsaren om råd hur de

skulle besvara detta bistra ultimatum. Ryssland gav Serbien rådet att gå Österrike till mötes på alla punkterna för undvikande av krig, vilket Serbien också gjorde: alla utom en. Ultimatumet innehöll ett krav på utlämnandet av attentatören Princip till Österrike, men Serbien väddade i stället om att en internationell domsol skulle få gå till rätta med honom, nämligen den internationella domstolen i Haag, som tsaren själv hade instiftat. Detta rimliga väddande vägrade Österrike gå med på, och därför blev det krig mellan Österrike och Serbien. Men världskriget hade ännu kunnat undvikas.”

“Var det tyske kejsaren som startade det?”

“Inte alls. Det var hans och tsarens generaler. När kriget utbröt mellan Österrike och Serbien måste Ryssland som Serbiens bundsförvant mobilisera, vilket det gjorde, men då krävde tyske kejsaren, som var allierad med Österrike, att mobiliseringen måste upphöra för undvikandet av världskrig. Tsaren försökte gå honom till mötes, han gav order om avbrytande av mobiliseringen, men det var redan för sent: den hade gått för långt för att mera kunna hejdas. Där började det första världskriget.”

“Som kostade tre av Europas äldsta kejsarhus deras troner och sedan ledde till det andra världskriget. Hade detta kunnat undvikas?”

“Vi är väl inte helt klara med första världskriget ännu. Är du inte alls intresserad av mitt elddop under den ryska revolutionen?”

“Tack för att ni tog upp det. Hur var det egentligen med mästerspionen Sidney Reilly och hans fantastiska försök att störta Lenin?”

“Rent teoretiskt hade han inte kunnat misslyckas. Allt var ytterst väl planerat in i minsta detalj, han var ett geni när det gäller intriger, planering och förutseende, och dessutom var han en skicklig organisator. Han lyckades koordinera och organisera hela den handlingskraftiga oppositionen med Koltjak, Savinkov, de tjeckiska och baltiska frihetsarméerna, Judenitj och många andra, men den viktigaste knutpunkten var själva attentatet på Lenin. Det skulle utlösa hela omvälvningen, och den som skulle göra det var en frivillig judinna som minsann var motiverad och hur orädd som helst. Hon hade kunnat utföra det om hon bara följt de exakta instruktionerna, men vad händer? När hon står där och har Lenin på kornet så börjar hon diskutera med honom. Hon var ju kvinna, och det måste betraktas som typiskt kvinnligt att en kvinnlig mördare vill utbyta några ord med den som hon tänker mörda, men det blev en hel diskussion, och Lenin ville bara fort därifrån, då fick hon skyndsamt och sköt fel. Lenin skadades bara i nacken, och den skadan invalidiserade honom visserligen för resten av livet, i princip var han oskadliggjord redan där, men de andra i den gangstersamlingen propsade på att hålla honom uppe som skyltdocka till varje pris, då partiet inte fick tappa ansiktet. Han var som en zombie resten av livet, men det enda som Fanny Kaplan inte lyckades med att beröva honom var själva livet. I och med det misslyckades attentatet, fallerade det ena kugghjulet efter det andra i organisationen, och det magnifikt heroiska försöket att återställa en vettig ordning i Ryssland kom av sig och lämnade fältet fritt åt terroristerna och ett massmördande som sedan pågick till Stalins död.”

“Vem var värre? Hitler eller Stalin?”

“Båda var lika goda kålsupare men på olika sätt. Hitler var konsekvent i att vara rakt på sak hela vägen, medan Stalin bara intrigerade och gjorde allt i lönnedom. Vad

som låg Hitler i fatet var hans oresonliga och orimliga judehat, som helt saknade någon som helst rationell grund. Visserligen hade han rätt i att de ledande bolsjevikerna bakom den ryska revolutionen huvudsakligen var judar med Trotskij i spetsen, och det var bolsjevikerna som var hans röda skynke och stora skräck. Men att dra den förryckta slutsatsen att därför alla judar måste vara medbrottsliga till de bolsjevikiska judarnas terroristiska lömskhet var fullständigt sinnessjukt. Hitler var morbid, men det var inte Stalin, utom möjligen genom sin paranoia.

Stalin var mera metodisk, långsiktig och försiktig, medan Hitler var mera impulsiv och nästan bara levde för det direkta initiativet. Det uteslöt alla möjligheter till konsekvensanalys, ett fel som de flesta politiker alltid begår vilket vanligen blir deras fall. Genom att ta initiativet till uppgörelsen med Sovjetunionen gav Hitler Stalin fördelen av ett bittert försvarskrig, som Ryssland i längden hade alla resurser att klara. Dessutom måste han redan då ha insett att det bara var en tidsfråga innan Amerika gick in i kriget, och att inte då fatta att en erövring av Sovjetunionen var ett dödfött projekt var en blindhet och dumhet värre än någon sinnessjukdom. Visserligen hade Stalin haft planer på att bemäktiga sig Polen, Baltikum och östra Tyskland redan 1936, vilket Canaris och andra kände väl till, men ändå hade en försvarsställning, om Stalin hade anfallit, varit strategiskt gynnsammare än vansinnesföretaget att sprida ut de tyska arméerna över hela det omätliga Ryssland.”

“Hade då Hitler verkligen fullständigt fel från början?”

“Naturligtvis hade han det. Han byggde hela sin föreställningsvärld på den besatta fixa idén att allt var judarnas fel, vilket tillhygge han använde till att förföra massorna med som agitator. Alla förståndiga människor såg från början att karlen var otillräckelig och skyndade sig ut ur landet när han fick makten. Med ett sådant vanvett är det självklart från början att det måste sluta illa.”

“Var Stalin då bättre?”

“Nej, han var inte bättre, men han utnyttjade situationen. Han inväntade med slug beräkning det ögonblick då Hitler måste begå ett taktiskt förödande misstag politiskt, och den dumheten var just invasionen av Ryssland. Sedan var det bara för Stalin att hänga med och uthärda tills hans försvarskrig måste sluta med seger genom Amerikas och Churchills uppbackning. Med sina överlägsna resurser var det uteslutet att de inte skulle segra.”

“Var då alla de som följde Hitler och trodde på honom lika förryckta som han?”

“De var förförda av hans nästan hypnotiska fanatism. Jag fick ju anledning att studera den där Doktor Goebbels närmare. Han var helt i Hitlers våld, förförd och förtrollad av honom, och han var en skicklig och intelligent man, som mästerligt omsatte Hitlers mytomaniska föreställningar i manipulativ propaganda ägnad att förföra och förtrolla hela nationen. Det var utstuderad, avancerad och mästerligt högt utvecklad demagogi. Alla som gick på det var dumma, och endast de få som kunde genomskåda bluffen klarade sig och kom undan. Samtidigt var det en tragedi av oerhörda dimensioner. Hitler förstod aldrig själv att han från början varit offer för sitt eget självbedrägeri, och alla som följde honom blev offer för det på samma sätt. Ett självbedrägeri är det värsta av alla bedrägerier, för det sista man vill är att förstå att man bedragit sig själv.”

“Du var ju Churchills man i England som hade till uppgift att motverka

Goebbels propaganda, men det förekom aldrig någon liknande demagogisk propaganda i England.”

“Vi använde oss av andra medel. Framför allt koncentrerade vi oss på saklighet och sanning, och tillsammans med Amerika hade vi världens ledande filmindustri. Vi gjorde dokumentärfilmer som berättade sanningen om koncentrationsläger och annat, och det kom ett flertal skickliga filmmakare på flykt från kontinenten som gärna ställde upp för filmer som mera realistiskt än Goebbels propagandafilmer skildrade den motsatta sidan av sanningen, främst Billy Wilder från Wien men även många andra.”

“Efter kriget kom du till Prag och såg järnridån gå ner över landet. Vad tänkte du om Stalin då?”

“Det var fruktansvärt. Jag upplevde ju Jan Masaryks självmord, som var ett mord, och Eduard Benes tragiska slut. Det var bara att konstatera att Stalin fortsatte att segra efter kriget i land efter land, som lades i järn genom hans diktators totalitära kontroll över alla människors liv, som tvångsisolerades från resten av världen utanför järnridån. Då funderade jag allvarligt över om det verkligen kunde ha varit värre om Hitler segrat. Han fick rätt i sitt utmålade av bolsjevikismen som sin tids värsta politiska fara, men nazismen var bara bättre därvidlag att den gick under. Det gjorde tyvärr inte kommunismen. Men här sitter vi bara och torkar ut oss i halsarna med att bara prata beklagande om världen. Vill du inte ha lite mera whisky?”

“Tack, ytterst litet. Jag spelar inte i samma division som ni och Churchill.”

“Jag har aldrig stuckit under stol med att jag är alkoholist, lika litet som Churchill gjort det. Han till och med ordinerades obegränsade mängder av whisky av sina läkare under 20-talet i Amerika, vilken preskription han alltid tagit på fullaste allvar. Man blir alkoholist om man kommer till Ryssland, särskilt i officiella ärenden, det vet alla som kommer dit, att det är omöjligt att undvika att dricka vodka som vatten, men jag har aldrig klagat, då jag aldrig mått illa av det. Det har inte Churchill heller.”

Bruce Lockhart, 1887-1970

Han svepte sitt fulla glas av oblandad whisky, medan jag bara smuttade litet försiktigt på mitt. Men jag njöt av att få prata så fritt med Englands kanske djupast insatta diplomat under hela 1900-talet. Vi talade sedan om Compton MacKenzie, som var något av en mentor för honom, då han ju också var från Skottland. Min vän Bruce Lockhart hade åtminstone inga hemligheter för mig.

Vi har skrivit en pjäs om Sidney Reilly, som även finns översatt till engelska:

<https://issuu.com/lanciai/docs/reilly>

<https://issuu.com/lanciai/docs/losers>

Ur filmskörden

Till nu och för evigt (*Forever and a Day*, 1943)

Ett hus och dess människors tragedier under 140 år.

Detta är som en kavalkad och som en resa genom historien, som inleds under Napoleontiden och slutar med blitzen. Det förekommer många känsliga ögonblick under resans gång, och skådespelarlistan upptar många av den tidens främsta aktörer. Bland de mest minnesvärda är Charles Laughton som en drucken betjänt, Claude Rains som husets olyckligaste hyresgäst någonsin, medan det starkaste sanningsögonblicket inträffar 1917 när amerikanerna går med i kriget. Det förekommer en mycket känslig scen mellan Gladys Cooper och Merle Oberon som kommer att fastna i minnet kanske för alltid, och Roland Young som maken och Robert Coote som den blinde veteranen bidrar till scenens laddning. Andra världskriget, som inleder och avslutar filmen, kommer litet utanför sammanhanget, då huvudsaken är det liv, som alla hyresgästerna och de två familjer som turas om med att bo i huset, skänker huset och som bildar en kontinuitet, som inte ens det andra världskriget kan rubba. Filmens budskap är just mänsklig kontinuitet, hur ingenting kan förändra det som har varit och som kommer att fortsätta för alltid även om det bara blir som minnen, vilket leder till mycket begrundan och eftertanke. Det är en mycket egenartad film som inte liknar någon annan utom möjligen Noel Cowards "Kavalkad" från 1931 som var något liknande, som slutade med det första världskriget. Denna är i samma stil och lika gripande och djupt mänsklig, vilket gör den till en fröjd att njuta av och minnas. Sju regissörer deltog i regin med Edmund Goulding som den ledande.

Damen i hermelin (*That Lady in Ermine* 1948)

En heroisk prinsessa från 1500-talet ingriper i 1800-talet.

Detta var Ernst Lubitschs sista film, och dess tragedi är att han dog under filminspelningen vid bara 55 år, så att Otto Preminger fick avsluta den, och filmen bär tydliga spår av deras olika stilar. Den var ämnad som en sprudlande glad och spirituellt komedi, men under Premingers tyngre hand får man nästan intrycket att han avslutade filmen motvilligt. Dess främsta kvaliteter är det briljanta och mycket originella manuskriptet, de granna färgerna och kostymerna, som gör filmen till ett sprakande färgfyrverkeri hela vägen, och Betty Grable är förvånansvärt bra i en roll

som skiljer sig helt från hennes vanliga repertoar. Douglas Fairbanks Jr är som alltid pålitligt grann och ridderlig, och även alla de andra gör väl ifrån sig, medan priset går till föreställningens fantasi – den leker med historien, så att 1500-talet ingriper i 1800-talet och får de olika historiska dimensionerna att komplettera varandra. Även musiken är mycket lyckad, och här kommer den riktiga Wien-andan fram i filmen, både Lubitsch och Preminger var ju österrikare, och även om man kan ha vissa invändningar mot vissa fånigheter i filmen så måste man ändå bli imponerad av den avslutande slutdansscenen, när de dansar upp och ut genom taket. Lubitschandan med dess spirituella humor och strålande komedifantasi dominerar dock filmen och överlever till och med Otto Premingers tungviktshantering av ämnet.

Ubåt tigerhajen (*Submarine Command* 1951)

En intressant studie i ett ovanligt trauma

Detta är ett utomordentligt intressant krigsdrama som presenterar en omfattande meny av krigsproblem med de bästa tänkbara skådespelare: William Holden och William Bendix kompletterar varandra perfekt som båda utsatta för samma krigstrauma men på helt olika sätt. Holden blir kapten på sin ubåt samma dag som kriget slutar med Japans kapitulering, men innan detta inträffar får han vara med om ett kritiskt slag som stämplar både Holden och Bendix med ett bestående trauma, som de aldrig blir av med. Som någon sade, detta är i själva verket en ovärderlig demonstration av PTSD-problemet, alltså post-traumatiskt stress-syndrom, och varken Holden eller Bendix kommer över det. Lyckligtvis förekommer det även en Nancy Olson som bidrar till ett lyckligt slut trots allt. Liksom de flesta ubåtshistorier på film är även denna extremt tillspetsad och spännande, samtidigt som det är en typisk William Holden-film: han gjorde alltid samma sorts karaktär, alltid seriös, vanligen med livet som insats och dess förlust, alltid i överväldigande svårigheter, medan han här får andra svårigheter med att finna sig vara tvungen att leva ett normalt liv trots allt. Svårigheten att anpassa sig till ett normalt liv efter kriget är ett alltför vanligt problem som ältats och skildrats om och om igen i det oändliga, medan här situationen räddas genom Koreakrigets utbrott, så att både William Holden och William Bendix på nytt får visa vad de går för och den här gången klara det.

Face to Face (*Öga mot öga*, 1952)

James Masons eldprov under sitt första fartygsbefäl med högst säregna problem

Det är den första delen av filmen som kommer att fastna i minnet. Det är en historia av Joseph Conrad och en av hans bästa och ytterst få som har ett lyckligt slut. James Mason är kapten på ett segelfartyg någonstans omkring Malaya (som vanligt), när han får ett oväntat besök ombord i form av en simmare, som varit omkring och simmat hela dagen. Han bekänner att han på sitt eget fartyg mördat en person och därför inte kan återvända dit. Detta ställer naturligtvis till med en obehaglig situation för kapten Mason, som får all möda med att dölja sin besökare för resten av besättningen då han ju inte heller bara kan be honom ge sig iväg. Det är ett fascinerande psykologiskt drama, men filmens intressantaste ingrediens är den

ordentliga insikten som den ger i hur ett segelfartyg manövrerades och sköttes. Fotot är magnifikt i sitt panoramiska omfattande av livet ombord i alla dess detaljer, hur sjömännen arbetade, med imponerande sekvenser av segelskeppet till havs – detta är ett *gefundenes Fressen* för alla segelfartygsentusiaster, och som förlaga till *Windjammer* fem år senare är den av högsta klass, oförglömlig och nästan ännu bättre, särskilt i detaljerna.

Den andra delen av filmen är fånigare, det är en töntig Vilda Västern-historia med Robert Preston som får problemet att nödgas hantera en drucken skjutgalen kollega i staden där han är sheriff medan han själv måste resa bort emellan för att gifta sig i en annan stad. Det ska vara en komedi, men den hamnar helt i skuggan av James Masons betydligt djupare historia.

La spada e la croce (*Svärdet och korset* 1958)

Yvonne de Carlo som Maria Magdalena i ännu en Jesusfilm

Det finns många aspekter på denna film, och alla är intressanta till fördel för filmen. Även musiken, som är ganska störande till en början, byter helt karaktär i mitten av filmen när Jesus gör sin entré i handlingen, berikar filmen genom sitt skiftande ackompanjemang. Liksom i *Ben Hur* några år senare får man aldrig se hans ansikte, och troligen fick de som gjorde den filmen idén därtill från denna film. Vad man än må tänka om filmens fria hantering av materialet, den handskas ytterst fritt med evangeliet, så gör Yvonne de Carlo en lika imponerande insats som alltid, både som skådespelerska och som dansös – det förekommer några mycket upplivande balettscener här, där Yvonne de Carlo nästan till och med överträffar Rita Hayworth – Yvonne de Carlos karriär blev nästan som en fortsättning på Rita Hayworths efter dennas skilsmässa från Orson Welles och Hollywood. Historien är bra, det är ett väl komponerat manus, vilket ger filmen en hög kvalitet. Det förekommer ingen teologi, Barabbas och hans kriminella anhang behandlas med lika stor mänsklig respekt som de förtryckande romarna och de undertryckta judarna, och filmen inkluderar inte Maria Magdalenas mellanhavande med Jesus efter den antagna uppståndelsen – det förekommer ingen uppståndelse här. Kort sagt, ingenting nedsättande kan sägas om filmen, tvärtom är den särskilt berömlig för dess totala brist på tendenser, medan dock Yvonne de Carlo här är juvelen i kronan.

Chitty Chitty Bang Bang (1968)

Dick van Dyke flyger högt som fantastisk uppfinnare och tar alla med sig på resan

Detta är alltigenom en härlig och praktfull fest för ögat och själen med massor av underhållning, musik och dans, som starkt erinrar om både "Mary Poppins" (om man dock saknar Julie Andrews här) och "Dessa fantastiska män i sina flygande maskiner", då Gert Froebe här är i gång igen som ännu en löjligt överdriven och bombastisk tysk. Musiken är inte lika bra som i "Mary Poppins", men filmen klarar sig bra ändå särskilt genom sin sprudlande rika fantasi, som till och med erinrar om George Méliès bästa dagar i utomordentlig uppdatering. Filmerna är fullödigt njutbara hela vägen, och även cinematografin är imponerande, särskilt genom sekvenserna från Neuschwanstein i Bayern med dess omgivande berglandskap. Här förekommer också filmens enda grymma karaktär gestaltad av Robert Helpmann som

barnjägaren, en karaktär som hämtad direkt ur bröderna Grimms grymmaste sagor. James Robertson Justice och Lionel Jeffries som de båda krigsveteranerna bidrar också till charmen, hela handlingen är förlagd till 1909, och allt är realistiskt rekonstruerat från den tiden, så att man till fullo får känslan av att vara tillbaka i den idylliska tiden före det första världskriget då hela världen ballade ur. Filmen är skriven av Ian Fleming och Roald Dahl och utgör en idealisk underhållning för alla tider och alla åldrar.

The Lady and the Highwayman (1989)

Hugh Grant som den perfekta fredlösa hjälten

Hugh Grant är väldigt mycket till sin fördel här i en romantisk roll av det slag som han var bra på att kunna ge en mycket personlig framtoning, och här lyckas han särskilt bra, då det är en roll som frestar till bravur och extravagans, medan Hugh Grant i stället dämpar den och markerar den med påfallande återhållsamhet, medan karaktärens känslor blir desto mera uppenbara just för att han behärskar dem. Det är en bra historia samtidigt, Ian Bannen gör den fullkomliga skurken i början i nästan ofattbart gränslös grymhet, och Michael York ger en mycket intressant gestaltning av kung Karl II. Det hela tilldrar sig under Cromwells tid i England och efteråt, John Mills har en liten men mycket viktig roll som lider av att den inte får komma fram, medan Oliver Reed är den som spelar över med sin monstruösa skurkaktighet – denna skådespelare verkar bara ha varit bra på att spela renodlade skurkar. Men det är bra skådespeleri hela vägen, intrigen upphör aldrig att utvecklas vidare i både mänskligt intresse och spänning, och det är många personer involverade, samtliga spelade med den äran. Detta är en film att gärna återkomma till efter några eller ett tiotal år.

Där änglar vägra gå (Where Angels Fear to Tread,1991)

En engelsk familj blandar sig med italienare med fatala konsekvenser genom kulturkrockar

Charles Storriddges behandling av E.M.Forster är nästan mera imponerande än James Ivorys, då allting är perfekt i denna film: skådespeleriet, dramat, fotografiet, kanske mest berömligt av allt, och kompositionen av filmen i dess metodiska uppbyggnad mot en ofrånkomlig dramatisk klimax, som vänder upp och ner på den charmerande idyllen till en obönhörlig tragedi och katastrof. Det hela handlar egentligen om ett barn, medan skurken här är en dam, som inte kan behärska sig och vållar alla katastroferna genom sin blinda och hänsynslösa obehärskning – hon är inte stygg, det är bara det att hon är så hopplöst dum genom att hon inte kan begripa andra mentaliteter än sin egen. Även den italienske äkte mannen tappar behärskningen ibland, men det är naturligt och ursäktligt genom hans sydländska temperament, medan Rupert Graves utgör ett berömligt exempel på ståndaktig diplomati. Helena Bonham Carter är den som lyckas förstå sig på italienarna, medan alla de andra hjälplöst fastnar i vad de inte kan begripa av de italienska komplexiteterna av deras mentalitet. Helen Mirren är den rika engelska dam av mogen ålder som blir hopplöst involverad i en ung italiensk man, vilket laddar dramat, då hennes familj blir mer och mer upprörd och agerar mer och mer förvirrat ju mer de försöker göra något åt

saken. Detta är en chockerande historia men ovärderlig för sin granskning av kulturkrockarna mellan det engelska och det italienska, och fastän man kan förstå Helen Mirrens initiativ och acceptera hennes risktagande, så måste man hålla med de övriga om att det inte var särskilt klokt. Romanen torde vara en av E.M.Forsters mest intressanta.

Rasputin (1996)

Rysslands ödes tragedi kan man aldrig bli färdig med

Denna historia kan aldrig återges tillräckligt i för många olika versioner, då just dess historiska fakta är så utomordentligt svåra att tolka och förstå. Robert Massies omfattande roman "Nikolaus och Alexandra" omkring 1970 kom mycket nära ett omfattande av hela sanningen och dess förståelse, kanske särskilt genom att författaren själv hade ett barn som led av blödarsjuka, vilket medförde en viktig portion empati i denna ödeshistoria, vilken roman blev film 1971; men denna version bjuder på mera framstående skådespelare: Greta Scacchi, till exempel, ger ett mycket övertygande och empatiskt porträtt av kejsarinnan Alexandra av Hessen, medan den som tar priset i denna film naturligtvis är Alan Rickman som Rasputin – jag har aldrig sett en mera övertygande Rasputin i någon film, och ändå är de så många. Jag tror att hans dotter Maria Rasputin, som skrev en biografi om sin far, skulle ha uppskattat Alan Rickmans gestaltning av den vilde teologen. Så har vi David Warner som tsarens läkare och Ian McKellen som tsaren, alltid en tacksam roll att spela som ingen har misslyckats med, då den är omöjlig att göra fel. Scenografin är också mycket övertygande och sanningsenlig, men framför allt är det mästertligt att ge huvudrollen åt den blödarsjuka tsarevitj, som är den som här berättar hela historien ur sitt eget perspektiv, som är överväldigande övertygande och äkta. Historien om den siste tsaren och hans familjs öde är ett fall för evigheten, som aldrig nog kan framhållas och upprepas.

Tora Tora Tora: The Real Story of Pearl Harbor (2000)

En dokumentär som täcker hela skeendet och mycket mer än storfilmerna från 1970.

För mig var denna dokumentär mycket mera informativ och i vissa avseenden till och med bättre än den monumentala storfilmerna från 1970. Den visar mycket av vad som ignorerades i andra filmer och dokumentärer, såsom historien och konsekvenserna av det faktum att attacken mot Pearl Harbour inte föregicks av någon krigsförklaring mot U.S.A. Ändå var en sådan avsedd, men den uraktläts genom någon hög japansk militär ledares försummelse, vilket många japaner fann oacceptabelt, och vilket stegrade den amerikanska harmen och hämndlystnaden till orimliga nivåer, vilket troligen också motiverade dem till att använda atombomber mot civila i Hiroshima och Nagasaki som den yttersta hämndaktionen. Filmen lägger också vikt vid det pinsamma förhållandet att så många amerikanska medborgare av japanskt ursprung internerades i koncentrationsläger utan att ha begått något brott annat än att ha haft någon relation till Japan. Denna dokumentär är ett viktigt komplement till storfilmerna från 1970 med samma namn.

Louis XI, le pouvoir fracassé (2011)

En gammal döende kungs manövrer för att skydda sig mot sina mördare

Detta är ett mycket stilfullt och fulländat drama i fullkomlig historisk realism från 1480-talet, med Jacques Perrin utomordentlig som den gamle listige kungen i hans försök att klara av alla sina fiender på en gång, ett skådespeleri som direkt erinrar om John Gielguds bästa dagar. Skådespelarna är alla perfekta, tempot flyter på bra hela vägen, och historien och intrigen är mera spännande än de flesta moderna thrillers. Det faktum att den är bra skriven gör filmen desto större och mera njutbar, och då språket är lika klart och värtaligt som Shakespeare borde denna film vara särskilt tacknämlig för dem som kan och förstår franska. Det finns ett antal historiska franska kostymdramer som detta, de är alla beundransvärda i sin utstuderade stilism och minutiösa noggrannhet i ambitionen att hålla sig till den historiska sanningen, så de förtjänar betydligt större uppmärksamhet än vad de fått.

The Two Popes (2019)

Två påvar kämpar med världens största kyrkas svåraste politiska och moraliska kriser

Fastän Anthony Hopkins är lika bra som alltid och dessutom faktiskt liknar den verkliga Ratzinger ganska mycket, tycker jag ändå att Jonathan Pryce överträffar honom i sin gestaltning av den fattige påven från Argentina under militärdiktaturens svåra tider. Filmens mest intressanta delar behandlar just hans historia och mycket bekymmersamma karriär som ledare för jesuiterna i Argentina som blir allt utom avsatt som präst till följd av de politiska turbulenserna. Det förekommer även några kvinnor i hans liv, medan Anthony Hopkins saknar den aspekten. Filmen gjordes troligen i avsikt att informera världen om vilka sorts människor dessa båda var och är, vad de har gått igenom, deras kamp, deras bördor av bekymmer och deras samvetsproblem – filmen är som en gemensam bikt för dem båda. Den är helt övertygande, allt material verkar vara noggrant ihopsamlat från verkligheten, och det förekommer ett antal mycket gripande scener. Den invändning som kanske några kunde ha mot filmen vore att det förekommer väl mycket fotboll i den, som inte helt relevant till ämnet. Men i stället tillför denna ingrediens filmen en välbehövlig dos humor.

Några milstenar, februari 2020

- 1 John Ford 125 år.
Canadas ridande polis 100 år.
- 2 50-årsminnet av Bertrand Russell.
- 4 Norman Wisdom 100 år.
- 7 Alfred Adler 150 år.
- 8 Lana Turner 100 år.
William Sherman 200 år.
- 20 100-årsminnet av Robert Peary.
- 29 Gioacchino Rossini firar i år sin 55-e födelsedag.

Samtal på vägen, del 4: Bulgarien
(september 1992)

Samma dag jag kom till Bulgarien inträffade en politisk kris. Det turkiska minoritetspartiet (10%), som sedan valet förra året stött demokraterna mot kommunisterna, beslöt plötsligt att stödja kommunisterna mot demokraterna. Eftersom demokraterna inte hade absolut majoritet i parlamentet bröt det ut en allvarlig regeringskris med skriande folkmassor utanför parlamentet och fullt polispådrag med avspärrningar och militärförstärkning. Jag lämnade Bulgarien innan krisen lösts för att återkomma senare.

Turkbulgarerna hör till Balkans olycksaliga muslimska minoriteter. En annan är bosnierna, som serberna vill utrota, varför bosnierna ger igen med samma mynt och får förstärkning från Iran både med vapen och fanatiska soldater som gärna låter sig bli martyrer för islam.

Turkarna i Bulgarien var alltid förtryckta av kommunisterna, men efter att kommunisterna förlorade valet i fjol kom turkarnas parti i vågmästarställning. Sedan dess har de manövrerat sig till oerhörda privilegier i Bulgarien som de aldrig kunnat drömma om tidigare. Alltså fick de det lika bra under demokraternas regim som de tidigare haft det dåligt. Och nu plötsligt beslutar sig alltså dessa turkar i Bulgarien för att stödja de kommunisterna som för bara några år sedan hotade tvångsomvända, tvångsdöpa och tvångsundervisa turkarna i ett nytt påtvingat modersmål. Fenomenet är politiskt oförklarligt och kan endast förklaras genom de mycket speciella rådande Balkanförhållandena.

Vad är att göra? Tyvärr framstår mer och mer det islamska problemet som världens svåraste politiska problem. Dess anatomi är enkel: islamska fundamentalister gör sig politiskt omöjliga. Problemet växer genom att fler och fler muslimer blir fundamentalister. Iran vill göra Bosnien till en fundamentalistisk muslimsk stat, trängt som Bosnien är av serberna accepterar Bosnien denna våldsamt hjälpsamt hand, varpå det jugoslaviska inbördes- och upplösningskriget ständigt förvärras. Och tyvärr är det inte mycket som står i omvärldens makt att göra så länge ortodoxa serber och fundamentalistiska muslimer, båda parter lika fanatiskt hårdnackade, behagar fortsätta att decimera varandra av hjärtans lust. Redan Tito, Jugoslaviens store fredsdiktator i närmare 40 år, ägnade sin huvudsakliga energi åt att massakrera sina stipulerade fiender, och de inhemska offren för hans regim blev åtminstone 300,000.

Glöm Jugoslavien. Men det är värt att rädda Bulgarien. De kommunisterna som finns kvar i öst tror tyvärr fortfarande på sina lögnar, de är fortfarande maktlystna, och de uppträder hotfullt. Samtidigt är de politiskt lika omöjliga som de islamska fundamentalisterna.

Den andra sidan av saken: på tåget till Konstantinopel fick jag sällskap av två turkar. De hade sin firma och arbetade i Bulgarien men hade turkiska pass. När de i Plovdiv skulle köpa biljett till Adrianopel fick de biljetter bara till gränsen. De rekommenderades att därifrån sedan köpa nya extra biljetter till vart de skulle i Turkiet. Godtrogna och ödmjuka gjorde de som de blivit tillradda. På tåget satte konduktören fast dem. Den extra biljetten till Adrianopel hade bara kostat fem

kronor (20 leva). Konduktören ville bötfälla dem för oriktiga biljetter och tvinga dem att betala 45 dollar, emedan de dessutom medförde varor. Bara för att de var turkar behandlades de alltså i Bulgarien som rättslösa som det var tillåtet att behandla precis hur som helst.

Även min vän Manfred i Konstantinopel uppträdde till turkarnas försvar. "Du måste medge att de vanligen är vänliga, ödmjuka och tillmötesgående. Om du jämför dem med grekerna måste grekerna framstå som mera snobbiga, viktiga, tillgjorda och överlägsna. Naturligtvis kan ingenting slå grekerna med deras historia och kultur, men samtidigt är en sådan stolthet och självmedvetenhet som deras ganska betänklighet. Bysantinismen var trots all sin stabilitet en återvändsgränd i sin extrema egocentricitet som gjorde sig själv tidvis avskyvärd i hela världens ögon. Det var inte muslimerna som krossade Konstantinopel, utan det var korsfararna 1204. 1453 blev bara den avgörande dödsstöten efter en 250 års fåfång dödsstrid mot historien, den egna maktlösheten och den egna fåfängan.

Emellertid övertog sultanerna den bysantinska situationen med dess fallenhet för kronisk komplicerad av det egna sjukliga tillståndet, och sultanerna slutade inte mycket bättre än bysantinerna. Säg vad man vill om Atatürk, men han räddade faktiskt Turkiet. Tack vare honom är Turkiet och turkarna mera europeiska än asiatiska, de har ett latinskt alfabet, av alla muslimska stater är de den mest moderna och sekulariserade, och turkarnas naturliga ödmjukhet som ett resultat av fem hundra års diktatur och förtryck är oerhört vinnande hos alla turister, och även som utvandrare är de arbetsamma och i regel pålitliga. Kort sagt, Turkiet förtjänar ett äntligt europeiskt erkännande, även om ett sådant är omöjligt på grund av framför allt grekernas och bulgarernas historiska erfarenheter av turkarna som förtryckare, roffare och slaktare."

Emellertid kan man råka illa ut även för turkar. Min vän Alexandros, begåvad student och konstnär, reste från Konstantinopel till Frankfurt och medförde en vanlig turistkamera. Turkiska tullen ville ha 40 dollar för att låta kameran passera. Tyvärr hade Alexandros inte 40 dollar. Hellre än att provocera turkarna ytterligare lät han dem få sin kamera, som han huvudsakligen fotograferat Konstantinopelianska turistvyer och dokumenterat sina egna mycket väl utförda konstverk med. Den turkiska tullkommissarien sålde antagligen kameran vidare och gjorde sig en nätt svart extrainkomst, medan alla Alexandros tagna bilder gick förlorade.

"Grekernas och bulgarernas historiska erfarenheter av turkarna som förtryckare, roffare och slaktare" aktualiseras dessutom idag genom att kurderna får göra samma historiska erfarenhet.

Jotka menar att alla religioner är kvalificerade bedrägerier och att alla religiösa ledare från Moses till Khomeini varit brottsliga skurkar som enbart agerat utifrån egna personliga och i högsta grad egoistiska värderingar. Hon menar att hela kyrkohistorien bara handlat om förtryck från början till slut och att den kristna kyrkan bara varit ett medel för maktlystna fanatiker att förtrycka människomassorna genom att bestämma vad som är att tro på genom etablerandet av dogmer som genomdrivits med våld obeaktande av vad Jesus sagt och vad som egentligen står i Bibeln. Till och med Jesus menar hon att var en bedragare då han hävdade att han

var Guds Son, en teologisk och praktisk omöjlighet, då Gud inte vore Gud om han inte vore absolut ensam som sådan. Hela islam fördömer hon som en primitiv förtryckarideologi, och även judarna menar hon att alltid konspirerat mot hela mänskligheten, och som sitt bästa bevis för denna hypotes framlägger hon att enbart judar skulle ha legat bakom kommunismen och den ryska revolutionen. Hon menar bestämt att Lenin var halvjude, att Stalins hustru var judinna och att Hitler var kvartsjude.

Jag framlade dessa synpunkter för min lärde vän Alexandros från Alexandria, en egyptisk grek som hade det typiskt klassiska gamla egyptiska faraoanletet med smal haka, lång näsa och mycket egendomliga kattögon. Jag hoppades just från en representant för det gamla lärda och universalistiska Alexandria eventuellt på något bärande motargument mot den gamla lejoninnans (72 år) svador.

Han presenterade också ett motargument vars natur dock förvånade mig. "Det kan väl hända," menade han, "att Moses verkligen var världens förste religiöse fanatiker, att Jesus gick ett steg för långt när han menade sig vara Guds Son, (om han verkligen gjorde det,) och att islam gick för långt genom förkunnandet av det heliga kriget. Men antag att dessa religioner verkligen berövades alla sina oegentligheter. Vad skulle då finnas kvar? Endast synagogan skulle klara sig oförändrad, men antag att Maria berövades sin funktion som Guds Moder, antag att treenighetsläran upphävdes, antag att Kristus accepterades blott som en människa, och antag att alla fantasier om änglar och helgon, helveten och paradiset och skärseldar skulle upphöra, vad skulle då återstå av den kristna världen? Skulle du ha hjärta att beröva alla kristna präster deras skrudar och ceremonier, beröva kyrkorna deras utsmyckningar av änglar och helgon och Josef och Maria, beröva kyrkomusiken alla texter som med ens skulle bli meningslösa och beröva gudstjänsten alla litanior och trosbekännelser och böner och högstämda hymner som Gloria?"

Utan den kristna kyrkan skulle hela västvärlden reduceras till bara tom och ful egoistisk materialism utan skönhet och kärlek. De oändliga massorna i den islamska världen skulle berövas det enda som de har att tro på. Även för dem skulle all kärlek, vänlighet och anledning till godhet ta slut. Och försök säga till en jude att Moses var en bedragare. Det går bara inte. Hur rätt din gamla väninna än har i vissa avseenden, så skulle konsekvenserna av hennes argument ha förödande konsekvenser för hela mänskligheten, då den främsta motivationen till all högre strävan mot skönhet, kultur och idealism skulle berövas åtminstone de flesta. Hennes argument må vara riktiga ur strikt förnuftssynpunkt, men de är omänskligt hjärtlösa och kortsynta."

Och jag tackade Gud för att det gamla Alexandria alltjämt existerade.

(I nästa nummer: *Tillbaka till Athen.*)

Göteborg den 9 februari 2020